

Prof. Dr. György HAZAI

*Nail TAN**

TDK dernek ve kamu bilim kurumu dönemleri ve TÜBA şeref üyesi, Macar Türkolog Prof. Dr. György Hazai 7 Ocak 2016 tarihinde Budapeşte’de hayata gözlerini yumdu. Cenaze töreni, dünyanın dört bir yanından gelen öğrencilerinin katılımıyla 26 Şubat 2016 tarihinde Budapeşte Farkasrét Mezarlığı’nda yapıldı. Cenaze töreninde T.C. Budapeşte eski Büyükelçisi Ender Arat ve yeni büyükelçi Şakir Fakılı, TDK Başkanı Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın, TÜBA Başkanı Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar, İSAM Başkanı Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu ve TDK Eski Bilim ve Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. İsmail Parlatır ile hâlen TDK Bilim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Mehmet Ölmez hazır bulundu.

Prof. Dr. Hasan Eren’in TDK yayını *Türklük Bilimi Sözlüğü* ile Macar Türkolog Edit Tasnadi ve yakın çalışma arkadaşı Prof. Dr. İsmail Parlatır’dan edindiğimiz bilgilere göre 30 Nisan 1932 tarihinde Budapeşte’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu şehirde tamamladı. Budapeşte Loránd Eötvös Ü Sanat ve Beşerî Bilimler Fakültesi Türkoloji Bölümünde yüksek öğrenim gördü (1950-1954). Gyula Németh, Lajos Fekete ve Lajos Ligeti gibi ünlü Türkologlarca yetiştirildi. Németh’in yönetiminde Bulgaristan’da düzenlenen Türk ağız araştırmaları gezilerine katıldı (1954-55). Sofya Üniversitesinde Türkoloji dersleri verdi (1956-57). Bulgaristan’da doktora çalışmasının malzemesini derledi. Budapeşte’ye dönüşünde doktora tezini tamamlayarak “Dr. of Philosophy” unvanını aldı (1958). Macar Bilimler Akademisinde (Hungarian Academy of Sciences) araştırmacı profesör olarak ders verdi (1958-1962).

* Kültür ve Turizm Bakanlığı Emekli HAGEM Genel Müdürü, Halk Bilimci, nailtantdk@gmail.com.

Makedonya Türk ağızları üzerindeki araştırmalarından sonra Berlin Humboldt Üniversitesinde görev aldı (1963). Üniversitedeki görevinin yanı sıra Alman Bilimler Akademisinde Turfan Metinleri Araştırma Grubunun başkanlığını yürütüp pek çok bilim insanı yetiştirdi. Almanya’da 1984 yılına kadar görev yaptı. Macaristan’a dönüşünde Macar Bilimler Akademisinde Türkoloji çalışmalarını sürdürdü. Ayrıca Akademi Basımevinin Müdürlüğünü yürüttü. 1992 yılında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanlığına getirildi. 2000 yılında Macar Bilimler Akademisindeki görevine tekrar döndü. Budapeşte’de yeni kurulan Alman Üniversitesi (The Andrassy University) kurucu rektörlüğüne atandı ve bu görevde üç yıl hizmet verdi (2000-2003). Ölümüne kadar, Macar Bilimler Akademisinde hem üye ve araştırmacı profesör hem de Dilcilik Enstitüsünde müdürlük görevini sürdürdü.

Macar Bilimler Akademisi asli üyesi (1995) Hazai; 1957 ve 1983’te TDK Şeref Üyeliği, 1979’da TTK Haberleşme Üyeliği, 1991’de Ankara Ü Fahri Doktor unvanı, 1999’da Uluslararası Kıbrıs Ü Emeritus Profesör unvanı, 2001’de TÜBA Şeref Üyeliği, 2011’de Fransa Cumhuriyeti Nişanı (l’Orde du Mérite), 2013’te İstanbul Ü Fahri Doktor unvanı ve 2014’te de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından T.C. Liyakat Nişanı ile ödüllendirildi. Doğumunun 65. yıl dönümü dolayısıyla öğrencilerinin hazırladığı armağan kitap 1997’de Almanya’da yayımlandı: *Studia Ottomanica/Festgabe für György Hazai zum 65. Geburtstag* (Haz.: Barbara Kellner-Heinkele, Peter Zieme), Wiesbaden 1997, XVI+264 s. Bu kitapta Türkiye’den Prof. Dr. Hasan Eren ile Prof. Dr. Halil İnalçık’ın makaleleri yer almaktadır. Sonunda (s. 233-264), rahmetli Hazai’nin 1997 yılına kadarki yayınlarının bibliyografyası bulunmaktadır.

Altmış yılı aşan bilim hayatı sırasında yirmiyi aşkın kitap ile üç yüz kadar makale ve bildiriye imzasını attı. Türkiye’de Türk dili, tarihi, edebiyatı, folkloru konusunda düzenlenen pek çok toplantıya katılıp bildiri sundu. TDK ve TTK’nin bilimsel kongrelerinin en düzenli katılımcısıydı. Başta TDK’nin *Türk Dili* ve *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* olmak üzere *TFA*, *Türk Diller Araştırmaları* ve bazı üniversite dergilerinde makaleleri yayımlandı.

Makalelerinin yayımlandığı bazı yabancı Türkoloji dergileri şöyle sıralanabilir: *Asian and African Studies*, *Archivum Ottomanicum*, *Altorientalische Forschungen*, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, *Asien Afrika Lateinamerika*, *Central Asiatic Journal*, *Deutsche Literaturzeitung*, *Élet és Irodalom*, *Filológiai Közlöny*, *Göttingische Gelehrte Anzeigen*, *Magyar Tudomány*, *Nyelvtudomány Közlemények*, *Orientalistische Literaturzeitung*, *PIAC Newsletter*, *Rocznik Orientalistyczny*, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, *Szovjet Irodalom*, *Turkologischer Anzeiger*, *Ural Altaische Jahrbücher*, *Vostočnaja Filologia*, *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland*, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgen-*

landes, *Zeitschrift für Balkanologie, Zeitschrift für Phonetik und Kommunikationsforschung*.

Uluslararası Türkoloji dergi yayın serilerinin yazı kurullarında, hakem heyetlerinde görev aldı: *Türk Diller Araştırmaları, Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları, Archivum Ottomanicum, Asian and African Studies, Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, Studien zur Sprache, Bibliotheca Orientalis Hungarica, Central Asiatic Journal, Orientalistische Literaturzeitung, Turkologischer Anzeiger, Ural-Altäische Jahrbücher, Indiana U Uralic and Altaic Series, Zeitschrift für Balkanologie* gibi.

Türk şair ve yazarlarından Nazım Hikmet, Yaşar Kemal, Haldun Taner, Samim Kocagöz, Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali ve Aziz Nesin’i Macaristan ve Almanya’da tanıttı. Eserlerinden çeviriler yaptı.

Hazai’nin yakın yıllardaki en önemli bir çalışması; Prof. Dr. İsmail Parlatır ve B. Kellner-Heinkele ile birlikte Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesindeki yazma eserlerin katalogunu hazırlamasıdır. Bu katalog, TÜBA ve Macar Bilimler Akademisi iş birliğiyle 2007 yılında Ankara’da, İngilizce çevirisi ise 2008’de Budapeşte’de yayımlanmıştır: *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesindeki Türkçe El Yazmaları*, Ankara 2007, XXX+530 s., TÜBA Yayınları: 13; *Catalogue of Turkish Manuscripts the Library of the Hungarian Academy of Sciences*, Budapest 2008, 691 s.

Hazai’nin başlıca kitapları şöyle sıralanabilir:

Araştırma, inceleme: *A bulgáriai cirillbetűs török emlékek problémái* (1958), *Sovietico-Turcica Beiträge zur Bibliographie der türkischen Sprachwissenschaft in russischer Sprache in der Sowjetunion 1917-1957* (1960), *Szenedélyek tengere* (1961), *Ármin Vámbéry 1832-1913, A biobibliography* (1963), *Tarih Boyunca Macar Türk Bağları* (1963), *Harsányi Nagy Jakab török szövegei* (1964), *Das Osmanisch-Türkische im XVII. Jahrhundert* (1973), *Vámbéry Ármin* (1976), *Kurze Einführung in das Studium der türkischen Sprache* (1978), *Fejlődési korszaktípusok ésterületi variánsok viszonya török nyelvi történetében* (1984), *Bibliographisches Handbuch der Turkologie* (1986), *Macar Türk Ortak Geçmişi* (1989), *Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft* (1990), *Nagy Szulejmán udvari emberének magyar krónikájá* (1996), *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesindeki Türkçe El Yazmaları* (Prof. Dr. İsmail Parlatır’la, Ankara 2007), *Die aitanatolish-türkische Übersetzung des Tuzkaratu’l-Awliya von Fariduddin Attar* (2008), *Ferec ba’d eş-şidde “Freud nach Leid”* (Andreas Tietze ile, 2008), *Miniatures figures and illuminations from the Turkish manuscripts preserved in the Library of the Hungarian Academy of Sciences* (B. Kellner-Heinkele ve İ. Parlatır’la, 2008), *Vámbéry inspirációk* (2009), *Die Geschichte der Ungarn in einer Os-*

manischen Chronik des 16. Jahrhunderts: Tercüman Mahmuds Tarih-i Ungurus (2009).

Çeviri: *İnsanın Trajedisi* (Gün Benderli ile, İmre Madách'tan, 1984).

Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin yanı sıra Almanca, İngilizce ve Fransızca biliyordu. Balkan dilleriyle de aşinalığı vardı.

TÜBA, TDK ve Macar Bilimler Akademisi dışında üyesi bulunduğu uluslararası bilim kuruluşlarından bir bölümü şunlardır: The Academia Europeana (1990), The Korosi Csoma Sandor Association (1997), The Südosteuropa Gesellschaft (2001), American Oriental Society (2001), The House of Nations (2003), The Russian Academy of Sciences (2005), The Vámbéry Association (2006), The Societas Uralo-Altaica (2007), The International Union of Oriental and Asian Studies (2007), The Deutsche Morgenlandische Gesellschaft (2010).

İki defa evlenen Hazai'nin Macar birinci eşinden ikiz kızları Kinga ve Cecilia bulunmaktadır. İkinci eşi Fransız Mari Clotte bir yıl önce ölmüştü.

Türkolojinin en önemli isimlerinden biriydi. Eserleri yanında çok sayıda Türkolog yetiştirmesiyle tanındı. Toprağı bol olsun.

Prof. Dr. Fuat GANIYEV

TDK Şeref Üyesi, Rusya Federasyonu Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Üyesi, Türkolog/Türklük Bilimci Prof. Dr. Fuat (Aşrafoviç) Ganiyev 28 Şubat 2016 tarihinde Tataristan'ın Kazan şehrinde hayata gözlerini yumdu.

Rahmetli Ganiyev, 1 Ağustos 1930 tarihinde Başkurdistan SSC Salavat şehrinin Nasibaş köyünde doğdu. Kazan Devlet Enstitüsünü bitirerek öğretmen oldu (1954). Ortaokul müdürlüğü ve yayınevi redaktörlüğünün ardından Dil Edebiyat ve Tarih Enstitüsünde yüksek lisans çalışmalarına başladı (1959). "Tatar Dillindeki Fiillerin Görünüş Özellikleri" başlıklı teziyle "Bilimler Adayı" unvanını aldı. Tatar lehçesi üzerindeki çalışmalarını sürdürdü. "Tatar Edebî Dilinde Eklerle Söz Yapımı" konulu teziyle "Filoloji Bilimleri Doktoru" unvanına layık görüldü (1977). 1985 yılında profesörlüğe yükseldi. Kazan Millî Üniversitesinde uzun yıllar öğretim üyeliği yaparak (1985-1992) çok sayıda öğrenci yetiştirdi.

Bilimsel çalışmaları, Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Muhabir Üyeliği (1992) ve Asıl Üyeliği (1998), Rusya İnsani Bilimler Akademisi Üyeliği (1998) ve Türk Dil Kurumu Şeref Üyeliği (2000) unvanlarıyla değerlendirildi.

Başlıca eserleri şunlardır:

Araştırma-İnceleme: *Tatar Dilinde Ses Bilgisel Söz Yapımı/Fonetiçesko-ye slovoobrazovaniye v tatarskom yazıke* (1973), *Tatar Edebî Dilinde Eklerle Söz Yapımı/ Suffiksal'noye slovoobrazovaniye v tatarskom literaturnom yazıke* (1974), *Tatar Dilinin Morfoloji Meseleleri /Voprosı morfologii tatarskogo yazıka* (1980), *Tatar Dilinde Birleşik Sözcüklerin Teşekkülü/Obrazovaniye slojnih slov v tatarskom yazıke* (1982), *Tatar Dilinde Konversiyon/Konversiya v tatarskom yazıke* (1985), *Tatar Dili: Problemler ve Araştırmalar/ Tatarskiy yazık: problemi i issledovaniya* (2000) *Tatarcada Birleşik Kelime Teşekkülü* (TDK 2010), *Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı* (TDK 2013).

Ankara Ü DTCF *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*'nin Danışma Kurulu Üyesi Ganiyev, *Rusça Tatarca Sözlük*, *Tatarca Rusça Sözlük* ve *Tatar Dilini Açıklamalı Sözlüğü* gibi önemli sözlüklerin redaktörlüğünü de yapmıştı.

Türk dünyasının önemli dilcilerinden, Türkologlarından biri olarak ardından çok önemli eserler bıraktı. Ruhu şad olsun!

Atâ TERZİBAŞI

TDK Şeref Üyesi, Irak Türkmenlerinin tanınmış dil, edebiyat ve halk kültürü araştırmacısı Atâ/Atâullah Terzibaşı, 31 Mart 2016 Perşembe günü saat 21.00 sularında Kerkük'teki evinde hayata gözlerini yumdu. Cenazesi, 1 Nisan 2016 Cuma günü, cuma ve cenaze namazlarının ardından Kerkük Musalla Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verildi.

Terzibaşı, 14 Kasım 1924 tarihinde Kerkük'ün Pir-yadi Mahallesi'nde doğdu. Babası, Osmanlı Ordusu Tabur İmamı Abdüllatif Efendi'nin oğlu Ömer Terzibaşı'dır. Kerkük Piryadiler Mahalle Mektebinde ilköğrenimine başladı. Bu okulda Kur'an-ı Kerim-i hatmetti. Daha sonra altı sınıflı Türk ilkokulunu bitirdi. Arapça öğretim yapan liseden sonra (1946) Bağdat'a gidip Bağdat Ü Hukuk Fakültesinde yüksek öğrenimini tamamlayıp avukat oldu (1950). Kerkük'te uzun yıllar avukatlık yaparak geçimini sağladı. *Beşir* gazetesindeki bir yazısından dolayı 1959 yılında tutuklanıp bir süre Hille'de sürgün yaşadı. 1955'ten son yıllara kadar Kerkük Avukatlar Sendikasının başkanlığını yaptı. Hayatı boyunca Irak Türkmenlerinin dilini, edebiyatını, halk kültürünü araştırdı ve yaşatmaya yönelik çalışmaları destekledi.

İlk yazısı Hukuk Fakültesi öğrencisi iken Mısır'da yayımlanan *el-Risale* dergisinde basıldı. 1946 yılından itibaren Bağdat, Kerkük, Kahire, Beyrut, Halep, Ankara ve İstanbul'da yayımlanan gazete ve dergilerde yazmaya

başladı. *El-Risale* (Kahire), *el-Edip* (Beyrut), *el-Hadis* (Halep), *Türk Yurdu* (Türkiye) ve *Türk Dili* (Türkiye) dergilerindeki yazılarıyla tanındı. Kerkük'te Türkçe çıkan *Kerkük* ve *Afak* gazetelerinde yazdı. Arapça *el-Sakağ el-Hadis* ve Türkçe *Beşir* gazetelerinde yazı işleri müdürlüğü yaptı. *El-Turas*'üş *Şa'bi* ve *Kardaşlık/el-Ahâ* dergilerinde de önemli derleme ve incelemeleri yer aldı. Ayrıca Irak dergilerinden *el-Aklam*, *el-Mektebe*, *el-Tezamun*, *es-Sicil*, *eş-Şura*, *en-Nahza*, *en-Nida*, *el-Feth*, *el-Kadisiye*, *Kerkük*, *Türkmeneli*, *el-Ehbar*, *el-Mesa*, *eş-Şaab*, *el-Emel*, *es-Siyase*, *el-Eyyam* ve *el-Belde* gazete ve dergilerinde de Arapça ve Türkçe çok sayıda yazısı yayımlandı.

Türkiye'de ise makaleleri: *Türk Dili*, *Türk Yurdu*, *Türk Kültürü*, *Türk Edebiyatı*, *Türk Sanatı*, *Yeni Kültür* ve İstanbul'da Kerkük Vakfının yayımladığı *Kardeşlik* dergilerinde basıldı. Avrupa'da Arapça yayımlanan *Mezepotamiya* dergisinde yazılarına yer verildi. *Türk Ansiklopedisi* için Irak Türkmenlerinin tarih ve kültürüyle ilgili maddeler yazdı. Kitap ve yazılarında en çok Âta Terzibaşı imzasını kullandı. A. T., Atâullah Terzibaşı, Ömer Zade Allahverdi, Mecit Türkekul kullandığı diğer takma adlardır.

Terzibaşı, hiç evlenmedi. Ömrünü Irak Türkmen kültürünü araştırmaya adadı. 1953-2016 yılları arasında yurt içi ve dışında 50'ye yakın kitabının yayımlandığını Kerküklü araştırmacı Şemsettin Küzeci'den öğrendik. En önemli eserleri; Kerkük atasözleri, hoyratları, havaları (türkülleri), şairleri ve Kerkük ağzı üzerinedir. Kerkük hoyratlarını üç cilt, Kerkük şairlerini on üç cilt ve Kerkük ağzını da üç cilt hâlinde yayımlamayı başardı. Dedesi Abdullatif Efendi'nin iki kitabını yayımladı: *Sergüzeşt-i Saadet (Bir Hac Seyahatnamesi)* ve *Tuhfe-i Askeriyye. Nazaratü'l camia fi Tarih el-edeb el-Türkî (Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış)* adlı incelemesi de önemlidir.

TDK'nin dernek döneminde Haberleşme Üyesi (1964), kamu bilim kurumu döneminde de Şeref Üyesiydi (1996). TDK'nin *Derleme Sözlüğü*'ne Irak Türkmen ağzından 1232 kelime kazandırmıştır. Çalışmaları, Azerbaycan üniversite ve bazı bilim kuruluşlarınca fahri doktor, Türkiye'de ise Türk Dünyası Hizmet Ödülü başta olmak üzere birçok ödülle değerlendirildi.

Terzibaşı'nın eserleri, ölümünden önce yayımlandığını gördüğü, öldüğünde göğsünde bulunan *Fuzûlî Hakkında Yazılar* (İstanbul 2016, Haz.: Necat Kevseroğlu) kitabındaki "Hayatı ve Eserleri" bölümünde verilen bilgiye göre (s. 18-51) şöyle sıralanabilir:

Sözlük: *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük* (3 Cilt, I/Kerkük 2011, II/Kerkük 2013, III/Kerkük 2015).

Derleme, İnceleme: *Talikat Ala el-Talikat el-Vâfiye* (Bağdat 1953), *Şarkı ve Türküler* (Bağdat 1953), *Kerkük Havaları* (Kerkük 1961, İstanbul 1980, Kerkük 2 Cilt 1991, ek Kerkük 2007), *Kerkük Mânileri* (Bakü 1975), *Kerkük*

Eskiler Sözü (Bağdat 1962), *Kerkük Şairleri* (13 Cilt, I/Bağdat 1963, II/Kerkük 1968, III/Bağdat 1988, IV-V-VI-VII/Kerkük 2000, VIII-IX/Kerkük 2001, X/Kerkük 2004, XI/Kerkük 2005, XII/Kerkük 2006, XIII/Kerkük 2012), *Kerkük Şairleri* (Latin harfleriyle geliştirilmiş baskı, Haz.: Ali İhsan Öbek, Ayşe Taşralı, Yüksel Topaloğlu, Duygu Dalbudak, Çağdaş Albayrak, Suphi Saatçi; I/İstanbul 2013, II/İstanbul 2013, III/İstanbul 2013, IV/İstanbul 2014), *Kerkük Hoyratları ve Mânileri* (3 Cilt, I/Kerkük 1955, II/Bağdat 1956, III/Kerkük 1957, üç cildi bir arada İstanbul 1975), *Arzı Kamber Matalı/Kerkük Varyantı* (Bağdat 1964, Tahran 1967, İstanbul 1971, Erbil 1997), *Kerkük'te Matbuat Tarihi* (2 Cilt, Kerkük 1971, İstanbul 2005/Tek cilt hâlinde), *Erbil Şairleri* (3 Cilt, Kerkük 2004-2005, İstanbul 2007/Tek cilt hâlinde), *Kerkük'te İmaret ve Tesislerin Manzum Tarihleri* (Kerkük 2005, İstanbul 2008), *Fuzûlî'nin İcmal-i Aşk Kitabının Tercümesi* (Kerkük 2006), *Sergüzeşt-i Saadet/Mutlu Hac Ziyareti/Hacı Abdüllatif Terzibaşı* (3 Cilt, Bakıya Haz.: A. Terzibaşı, Kerkük 2007), *Türkman Keşkülü* (Makaleler, 2 Cilt, I/Kerkük 2007, Kerkük/2010), *Kerküklü Şeyh Rıza ve Türkçe Şiirleri* (3 Cilt, Kerkük 2006), *Kerküklü Kabil* (Kerkük 2007), *Kerküklü Faiz* (4 Cilt, Kerkük 2008), *Kerkük ve Dolaylarında Olayların Manzum Tarihi* (Kerkük 2009), *Fuzûlî Hakkında Yazılar* (İstanbul 2016).

Azerbaycan'da hakkında Prof. Dr. Gazanfer Paşayev tarafından *Eta Terzibaşı'nın Folklorşünaslık Fealliyeti* adlı bir kitap yayımlandı (2014). 10 Haziran 2016 tarihinde TDK Konferans Salonu'nda bir anma toplantısı düzenlenerek anıldı. Toplantıda; Irak Ankara Büyükelçisi, AYK Başkanı Prof. Dr. Derya Örs, TDK Başkanı Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın, Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı Dr. Mustafa Ziya, Necat Kevseroğlu, Prof. Dr. Suphi Saatçi, Prof. Dr. Ali İhsan Öbek ve Dr. Önder Saatçi birer konuşma yaparak rahmetli yazarı çeşitli yönleriyle değerlendirdiler. Terzibaşı'nın kitaplığı ve zengin arşivinin akıbeti gündeme getirildi.

I. Uluslararası Türk Folklor Semineri (8-14 Ekim 1973) sırasında tanışıp dost olduğum Atâ Terzibaşı, Türk dünyasının kültür anıtlarından biriydi. Ruhu şad olsun!

